

چالش‌های فراروی توسعه گردشگری روستایی، مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی شهرستان مشگین‌شهر

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۳/۱۱ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۱/۰۴/۲۸

بهرام ایمانی*^۱ ارسطو یاری حصار^۲ حسین حاجبانی لاهرودی^۳

- ۱- دانشیار گروه برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
- ۲- دانشیار گروه برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
- ۳- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

چکیده

امروزه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان از گردشگری روستایی به عنوان اهرمی برای توسعه منطقه‌ای و راه نجات روستاها از مشکلات اجتماعی و اقتصادی یاد می‌کنند. هدف اصلی این تحقیق، شناسایی موانع یا چالش‌های پیش‌روی توسعه گردشگری روستایی در روستاهای بخش مرکزی شهرستان مشگین‌شهر می‌باشد. تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی - تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری شامل ۴۲ روستای بالای ۲۰ خانوار است. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۷۹ نفر برآورد گردید. جهت تحلیل موضوع از ۴۷ شاخص اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی، کالبدی و مدیریتی استفاده گردید. نتایج نشان داد مشارکت ضعیف مردم محلی در امور گردشگری، ریسک‌پذیر بودن سرمایه‌گذاری، کمبود مراکز خرید، نبود فضای مناسب برای پارک خودرو، عدم تبلیغات و اطلاع‌رسانی، نبود مراکز و فعالیت‌های آموزشی و اقامت کوتاه گردشگران به عنوان مهم‌ترین مشکلات گردشگری در این منطقه شناخته شدند.

واژه‌های کلیدی: موانع و چالش‌ها، توسعه گردشگری، گردشگری پایدار روستایی، شهرستان مشگین‌شهر.

بیان مسأله

امروزه گردشگری در دنیا یکی از منابع مهم درآمد و از عوامل مؤثر در تبادلات فرهنگی بین کشورهاست و به‌عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی جهان دارای اهمیت ویژه‌ای است (هوانگ و لی^۱، ۲۰۱۵: ۵۰۹) و به واسطه پیشرفت در فناوری‌های سفر و توجه به جاذبه‌ها و... یکی از سه صنعت بزرگ دنیا است و نقش مهمی در اقتصاد سالم جهانی به عهده دارد. از این واژه به‌عنوان توریسم، سیاحت یا مسافرت تفریحی یاد می‌شود. واژه گردشگر از زمانی پدید آمد که افراد طبقه متوسط اقدام به مسافرت کردن نمودند و امروزه از آن به‌عنوان گذرگاه توسعه یاد می‌شود. همان‌گونه که گفته شد توریسم یک صنعت پویا، بزرگ، متنوع، پاکیزه و نیز یکی از بخش‌های رشد یابنده در سیستم اقتصاد ملی به‌شمار می‌رود. بنابراین جوامع در پی استفاده از فرصت‌ها و مزایای فراوان حاصل از آن هستند تا به واسطه آن، رفاه نسبی را برای حال و آینده جوامع خود رقم بزنند و در واقع به توسعه برسند (کاظمی، ۱۳۹۲: ۲۳). این صنعت انواع گوناگونی دارد که یکی از انواع آن، گردشگری روستایی است. گردشگری روستایی شامل هر نوع فعالیت تفریحی و گذران اوقات فراغت است و با دریافت خدماتی از قبیل غذا، محل اقامت و محصولات محلی از ساکنان محل در محلی که از نظر قوانین و مقررات جاری کشور یا از نظر ماهیت اقتصادی و فرهنگی روستا محسوب می‌شود (زمانی فراهانی، ۱۳۹۲: ۱۴). امروزه سیاست‌گذاران و طراحان برنامه‌ریزی توسعه پایدار از گردشگری روستایی به‌عنوان اهرمی برای توسعه منطقه‌ای و راه نجات روستاها از مشکلات اجتماعی و اقتصادی یاد می‌کنند، بنابراین می‌توان ابراز داشت که گردشگری روستایی با فراهم کردن فرصت‌های جدید، موجب توسعه این نواحی می‌شود و این سکونتگاه‌ها را پا برجا نگه می‌دارد. اما از سوی دیگر توسعه بدون برنامه‌ریزی شده آن می‌تواند سبب آسیب‌های اجتماعی و زیست محیطی شود. از آنجایی که شناسایی اثرات توسعه گردشگری، به‌ویژه چالش‌های موجود در مسیر توسعه گردشگری در توسعه محیط مؤثر است بنابراین بررسی‌ها آسیب و موانع و راهبردهای توسعه آن امری اجتناب‌ناپذیر است (دهقان‌فرد و قاسمی‌زاد، ۱۳۹۶: ۱۸۲). کشور ایران با داشتن توانایی‌های فراوان گردشگری در زمره ده کشور اول جهان قرار دارد اما سهم اندکی از مزایای این صنعت نصیب کشور می‌شود. استان اردبیل و روستاهای بخش مرکزی شهرستان مشگین‌شهر هم از پتانسیل‌های طبیعی بالایی در این عرصه برخوردارند، قرار گرفتن در موقعیت رفت و آمدی بین دو استان، اقلیم مرطوب، توپوگرافی متنوع، چشمه‌های آب‌گرم معدنی، همجواری با کشور آذربایجان، داشتن بیلاقات وسیع و بکر و... که متأسفانه عدم بهره‌برداری صحیح از این توان‌های موجود، بنا به چالش‌هایی همچون نبود نگرش مثبت به گردشگری، کمبود سرمایه و سرمایه‌گذار، وضعیت نامناسب توریسمی و هزینه‌ای، تحریم‌های بین‌المللی، نوسانات بالای ارز، موازی کاری‌ها، فرسودگی مسیرهای ارتباطی، کیفیت پایین خدمات، مسایل بهداشتی، ضعف در زیرساخت‌های اقامتی، رفاهی و ارتباطی باعث شده تا این صنعت با چالش‌های زیادی چه از درون محدوده و چه از بیرون محدوده، روبرو شود و آنچنان که باید توسعه داشته باشد، نداشته است و به جایگاه واقعی خود در صنعت گردشگری روستایی دست نیافته است. از آنجایی که به نظر می‌رسد که

¹ Hwang & Lee

توسعه گردشگری این محدوده با چالش‌های اساسی روبروست، لازم است این چالش‌ها شناخت شده و برای رفع آنها برنامه‌ریزی گردد. در این صورت اقدام ارزنده‌ای برای رفع محرومیت‌های منطقه‌ای برداشته می‌شود و می‌توان به توسعه گردشگری روستاهای بخش مرکزی شهرستان مشگین‌شهر امیدوار بود، تلاش این پژوهش هم در همین خصوص است. در واقع هدف اصلی این پژوهش، شناسایی موانع یا چالش‌های (درون روستایی-برون روستایی) پیش‌روی توسعه گردشگری روستایی در روستاهای بخش مرکزی شهرستان مشگین‌شهر می‌باشد.

مبانی نظری

گردشگری روستایی از جمله شاخه‌های گردشگری است که در قرن ۲۱ از اهمیت ویژه و توسعه قابل توجهی برخوردار گردیده است و به یکی از مهمترین مباحث در مجامع علمی جهان تبدیل شده است (یاری حصار و باختر، ۱۳۹۵: ۱۲۳). محققین اعتقاد دارند گردشگری روستایی، فعالیت‌های توریستی هستند که در روستا صورت می‌پذیرد و حوزه فعالیت آن شامل گشت و گذار، فعالیت‌های هوایی، فعالیت‌های ورزشی، فعالیت‌های آبی، فعالیت‌های زمینی، فعالیت‌های اکتشافی، فعالیت‌های فرهنگی و دوره‌های یادگیری مهارت است (سجاسی قیداری و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۳۶). گردشگری به عنوان سیاستی در بازساخت سکونتگاه روستایی است. بازساخت یعنی تغییر کیفی از یک وضعیت به وضعیت دیگر است که شامل فرایندهای اجتماعی گوناگونی است (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۷). از این‌روست تشویق گردشگری روستایی هم در کشورهای توسعه‌یافته و هم در کشورهای در حال توسعه به یک استراتژی رایج تبدیل شده است زیرا گسترش توریسم در نواحی روستایی پیامدهای مثبتی از جمله ارتقاء رشد اقتصادی، تنوع‌سازی و تثبیت نواحی روستایی از طریق اشتغال‌زایی در کسب و کارهای گردشگری، ایجاد درآمد مکمل در کنار فعالیت زراعی، صنعت و خدمات، بهسازی ساختمان‌های متروکه و بدون استفاده و خلق فرصت در بازارزایی میراث و نمادها و هویت را به همراه دارد (حیدری ساربان و ملکی، ۱۳۹۴: ۳۹). در یک تقسیم‌بندی نظریه‌های گردشگری بر مبنای انگیزه‌های جذب و محرک‌ها به سه دسته تقسیم می‌شود؛ دسته اول که جنبه روان‌شناختی دارد، به وجود عواملی در خود فرد توجه دارد که باعث سفر افراد به مقصد خاصی می‌شود؛ دسته دوم نظریه‌هایی است که به وجود عواملی در مبدا توجه دارد و باعث سفر به مقصد خاصی می‌شود و دسته سوم نیز به وجود محرک‌ها و عواملی در مقصد اشاره دارد که باعث سفر به آن مقصد می‌شود (علی‌اکبری و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۸۴). اشکال گوناگون گردشگری زمانی در چارچوب مفهوم گردشگری پایدار روستایی جای می‌گیرند که ۱- بیانگر ویژگی‌های کارکردی نواحی روستایی باشد، ۲- در مقیاس مکانی و سکونتگاهی نواحی روستایی رخ دهد، ۳- در سطح نواحی روستایی واقع گردند، ۴- با مردم و کسب و کارهای روستایی پیوند یابد و ۵- بر ویژگی‌های گوناگون نواحی روستایی از قبیل ویژگی‌های تاریخ، محیط، اجتماع، فرهنگ، اقتصاد و موقعیت مکانی آنها تأکید کند (بیات و بدری، ۱۳۹۷: ۱۶۹). برخی از محققین معتقدند گردشگری پایدار روستایی در عمل مطابق با اصول توسعه پایدار است که مبتنی بر اصول فرهنگی- اجتماعی، زیست‌محیطی، اقتصادی و کالبدی و به

سمت توسعه است و در آن به برابری بین نسلی و درون نسلی رویکردی جامع و اخلاقی دارد (تورس و سارینن^۱، ۲۰۱۴: ۳۹).

پیشینه

مرور مطالعات نشان می‌دهد در رابطه با گردشگری روستایی مطالعات متعددی انجام شده است که هر یک از زمینه‌های مختلف این موضوع را مورد بررسی قرار داده‌اند. پژوهش حاضر نیز با بررسی این مطالعات چالش‌های گردشگری روستایی در شهرستان مشکین را مبنا قرار داده است. در ادامه برخی از جدیدترین مطالعات صورت گرفته در این زمینه ذکر شده است.

موحدی و همکاران (۱۳۹۵) در تحلیل موانع توسعه گردشگری روستایی در روستای فاش، شهرستان کنگاور بیان کردند که مشکلات اقتصادی، مشکلات فرهنگی اجتماعی، مشکلات مدیریتی زیرساختی، مشکلات اطلاع‌رسانی و تبلیغاتی از مهمترین چالش‌های حوزه گردشگری روستای فاش است. واعظی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله چالش‌های سیاست‌گذاری در حوزه گردشگری سلامت ایران را انجام دادند و به این نتیجه رسیده‌اند که چالش‌های این حوزه در چهار بعد اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، سیاسی و اداری قابل تقسیم‌بندی هست. **حسینی‌پور** (۱۳۹۷) در تبیین فرصت‌ها و چالش‌های گردشگری استان گیلان، به این نتیجه رسید که اثرات منفی اجتماعی - فرهنگی و زیست محیطی از چالش‌های اساسی گردشگری استان گیلان می‌باشد. در پژوهشی دیگر احسانی‌فر و همکاران (۱۳۹۸) چالش‌های گردشگری روستایی در استان کرمانشاه را مورد بررسی قرار دادند و دریافتند ناکارآمدی فرآیند هدایت سرمایه‌گذاران و کارآفرینان در حوزه گردشگری روستایی و کمبود امکانات زیرساختی در روستاها از مهمترین چالش‌های گردشگری روستایی در استان کرمانشاه می‌باشد. حیدری و همکاران (۱۳۹۹) چالش‌های بین‌المللی کسب و کارهای گردشگری کشاورزی در ایران را مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که چالش‌ها به دو گروه مستقیم و غیرمستقیم قابل تقسیم هستند که شامل نبود شناخت، فقدان آموزش، قوانین و مقررات، چالش‌های اختصاصی، راهبردی، ضعف در بازاریابی، شرایط فرهنگی - سیاسی و مشکلات تورها است. اسلامی‌تبار و لامع (۱۳۹۹) چالش‌های اخلاقی و حقوقی گردشگری سلامت را مورد بررسی قرار دادند. نتایج تحقیق آنها نشان داد مهمترین مسائل در این زمینه، دسترسی به خدمات، بیمه سلامت، اعطای مجوز و مجوزهای لازم قانونی مراکز ارائه دهنده خدمات است که به عنوان موانع جدی در شکل‌گیری و توسعه آن محسوب می‌شوند.

کیو و همکاران^۲ (۲۰۱۸) چالش زنده شدن دوباره خودنمایی در گردشگری شهری و روستایی را بررسی نمودند و دریافتند که مقاصد روستایی در کاهش نگرانی‌های خود برای ارائه خدمات به گردشگران بهتر از مقاصد شهری عمل می‌کنند، اما این مزیت با ماندن بیشتر گردشگران در مقاصد

¹ Torres & Saarinen

² Qiu et al

ضعیف‌تر می‌شود. شین و همکاران^۱ (۲۰۱۹) در پژوهشی که بررسی توسعه گردشگری کشاورزی در چین پرداختند، و چارچوب تحقیقاتی برای تخمین روستایی در زمینه گردشگری و بینش مفیدی در مورد توسعه گردشگری روستایی چین ارائه دادند. لوئیس و همکاران^۲ (۲۰۲۰) به بررسی چالش‌های جذب گردشگران به مقاصد روستایی پرداختند و دریافتند داده‌ها دو مجموعه متمایز از ویژگی‌های مربوط به بازار هدف و قابلیت‌های مقصد را نشان می‌دهند که با هم به شناسایی پنج چالش بازاریابی که بازاریابان مقصد روستایی هنگام تلاش برای جذب بازدیدکنندگان با آن مواجه هستند، کمک می‌کند. در پژوهشی دیگر روسالینا و همکاران^۳ (۲۰۲۱) چالش‌های گردشگری روستایی را به صورت نظام‌مند مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان می‌دهد که مقاصد روستایی با چالش‌های داخلی و خارجی مواجه هستند. بزرگ‌ترین چالش‌ها برای زمینه‌های توسعه‌یافته و در حال توسعه ناشی از مسائل مربوط به منابع داخلی است، اگرچه چالش‌های خارجی در زمینه‌های توسعه‌یافته بیشتر بود.

روش تحقیق

پژوهش حاضر به قصد بررسی چالش‌های پیش‌روی گردشگری روستایی در بخش مرکزی شهرستان مشکین‌شهر انجام شده است. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و بر اساس ماهیت توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری شامل ۴۲ روستای بالای ۲۰ خانوار بخش مرکزی شهرستان مشکین‌شهر است. تعداد خانوار این جامعه ۱۰۴۷۲ بود که حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۷۹ نفر برآورد گردید و به صورت تصادفی ساده در هر روستا و بر اساس نسبت تعداد خانوار آنها توزیع گردید (جدول ۱).

جدول ۱: جامعه آماری و حجم نمونه

روستا	خانوار	نمونه	روستا	خانوار	نمونه	روستا	خانوار	نمونه
احمدآباد	۴۷۴	۱۷	صاحب دیوان	۱۵۵	۶	آق درق	۱۲۶	۴
آق بلاغ	۵۴۰	۱۹	عربلو	۱۱۷	۴	آلنی	۱۱۹۷	۴۲
الوج	۱۴۳	۵	عور	۱۱۱	۴	باریس	۲۹	۱
اندزق	۱۲۵	۴	قره باغلار	۱۲۷	۵	باللوجه میرک	۴۹۸	۱۸
بارزیل	۱۲۸	۴	قره گل	۶۹	۲	بیجق	۲۶۳	۹
پریخان	۸۵۴	۳۹	قورت تپه	۴۵۴	۱۶	تک دام	۸۶	۳
تبنق	۱۴۶	۵	کوجنق	۵۵۱	۲۰	جعفرآباد	۴۷	۲
جیدرق	۶۹۸	۲۵	مجنده	۲۵۹	۹	حاجیلو	۷۵	۳
حیق	۳۹۶	۱۴	مزرعه خلف	۳۳۱	۱۲	حسن آباد	۶۴	۲
خرم‌آباد	۱۶۲	۶	موئیل	۴۹۱	۱۸	ساربانلار	۲۷۳	۹

¹ Shen et al

² Lewis et al

³ Rosalina et al

۲	۶۷	سواره	۷	۲۰۶	میرکندی	۲	۵۵	دستگیر
۲	۶۹	کوربلاغ	۱۶	۴۵۴	نصیرآباد	۶	۱۷۳	دوستبیگلو
۳	۸۵	گللمحمدتقی	۲	۶۲	ولی اباد	۴	۱۰۰	زیرزمین
۱	۲۴	ناصرآباد/ دیزو	۳	۸۰	ابراهیم کندی	۴	۱۰۸	ساری خانلو

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

جهت دستیابی به نتایج تحقیق، داده‌های مورد نیاز به صورت اسنادی و پیمایشی گردآوری شد. ابزار مورد استفاده در روش پیمایشی پرسشنامه می‌باشد. جهت انتخاب شاخص‌ها و عملیاتی‌سازی موضوع به صورت تلفیقی از مطالعات سایر پژوهشگران استفاده گردید و در نهایت از ۴۷ نماگر در ۵ شاخص اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی، کالبدی و مدیریتی استفاده گردید (جدول ۲). روایی صوری پرسشنامه توسط پانل متخصصان و صاحب‌نظران این زمینه مورد تأیید قرار گرفت. جهت تعیین پایایی پرسشنامه تعداد ۳۰ پرسشنامه در منطقه توزیع گردید و ضریب پایایی برای کل پرسشنامه بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۸۶ به دست آمد و بیانگر پایایی قابل قبول ابزار تحقیق می‌باشد.

جدول ۲: شاخص‌ها و نماگرهای مورد مطالعه

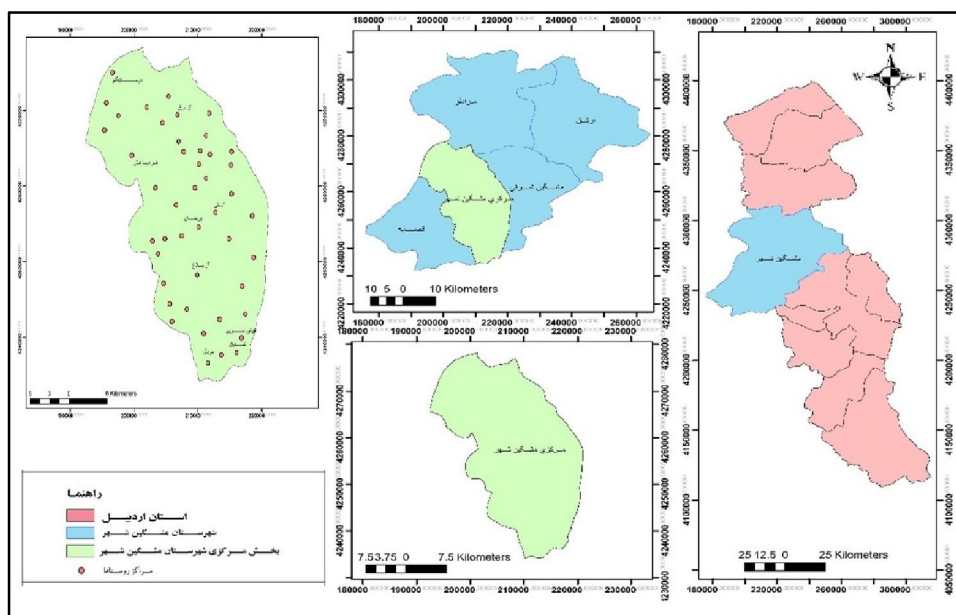
شاخص	نماگر
اجتماعی	۱- نگرانی در پوشش ظاهری روستاییان، ۲- آگاهی کم میزبانان نسبت به نیازها و خواسته‌های گردشگران، ۳- افزایش جرم و جنایت و ناهنجاری‌ها، ۴- ایجاد تفاوت‌های فرهنگی بین مناطق گردشگری، ۵- تغییر در سبک زندگی و ارزش‌های سنتی، ۶- عدم آگاهی گردشگران از فرهنگ میزبانان، ۷- ضعف ساختاری در مورد تبلیغات و اطلاع رسانی، ۸- کمبود مراکز آموزشی برای تربیت نیروی انسانی مورد نیاز عصبانیت، ۹- عدم توجه و شکاکیت جامعه میزبان به گردشگران، ۱۰- کمبود نیروی انسانی متخصص مورد نیاز، ۱۱- عدم بکارگیری اصول و روش‌های صحیح برقراری ارتباط با جهانگردان، ۱۲- عدم آگاهی مردم از پتانسیل‌های محدوده در جهت کسب و کار و مزایای مربوطه، ۱۳- سطح پایین مهارت و دانش جامعه میزبان، ۱۴- تردید در علاقه و رغبت جامعه محلی به توسعه گردشگری، ۱۵- مشارکت ضعیف مردم محلی در امور توسعه گردشگری
اقتصادی	۱- ضعف در امر بازاریابی محصولات و تولیدات گردشگری، ۲- نوسان موجود در بازار (نوسان قیمت ارز، تورم و...)، ۳- اشتغال فصلی و کاذب، ۴- عدم حمایت کافی از بخش خصوصی (فقدان تسهیلاتی همچون وام‌های بلندمدت با بهره کم)، ۵- عدم وجود منابع کافی، ۶- بورس‌بازی قیمت زمین و املاک، ۷- افزایش نرخ مالیات، عوارض، بیمه و غیره در بخش گردشگری، ۸- کمبود مراکز خرید روستایی، ۹- ریسک بالای سرمایه‌گذاری در روستا (بازگشت ضعیف سرمایه)، ۱۰- اقامت کوتاه گردشگران روستایی، ۱۱- پایین بودن سطح درآمد و کیفیت زندگی
زیست محیطی	۱- آلودگی هوا، ۲- آلودگی خاک، ۳- آلودگی صوتی، ۴- آلودگی بصری، ۵- تخریب میراث فرهنگی و طبیعی، ۶- تغییر کاربری اراضی و فرسایش و صدمات ناشی از آن، ۷- فصلی بودن گردشگری (ناشی از شرایط آب و هوایی)
کالبدی	۱- ضعف امکانات ارتباطی و حمل و نقلی، ۲- ضعف دسترسی به خدمات و امکانات، ۳- کیفیت

پایین خدمات و امکانات، ۴- کمبود امکانات اقامتی و پذیرایی، ۵- کمبود فضای مناسب برای پارک وسیله نقلیه (پارکینگ)	
۱- ناهماهنگی و تداخل وظایف بخاطر وجود سازمان‌های موازی، ۲- عدم توجه به زیباسازی منطقه، ۳- عدم شناخت دقیق پتانسیل‌های گردشگری روستایی و معرفی جاذبه‌ها در سطح ملی و بین‌المللی، ۴- عدم تدوین و اجرای یک برنامه جامع و یکپارچه برای توسعه گردشگری، ۵- ضعف مهارت مدیریتی، ۶- ضعف در حمایت‌های دولتی، ۷- مشخص نبودن جایگاه گردشگری در اسناد و برنامه‌های توسعه (چالش قانون‌گذاری)، ۸- عدم برنامه‌ریزی مناسب و به جا در سیاست‌های توسعه گردشگری، ۹- کمبود سازمان‌های مردم‌نهاد در امر گردشگری	مدیریتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

محدوده مورد مطالعه

شهرستان مشگین‌شهر یکی از شهرستان‌های استان اردبیل است که در سال ۱۳۹۵ دارای ۱۴۹۹۴۱ جمعیت بوده است. این شهرستان دارای پنج بخش مرکزی، ارشق، قصابه، مرادلو و مشگین شرقی است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). بخش مرکزی شهرستان مشگین‌شهر دارای ۲ دهستان بنام‌های دشت و مشگین شرقی و تعداد ۵۲ آبادی است همچنین این بخش دارای ۳۳۴۴۷ نفر جمعیت است. از این بین دهستان دشت دارای ۲۳۶۹۹ نفر و دهستان مشگین شرقی هم دارای ۹۷۴۸ نفر جمعیت می‌باشند. لازم بذکر است که تعداد ۶ مورد از آبادی‌های دهستان دشت روستا نبوده و در واقع کاربری آب‌درمانی و... دارند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). در شکل ۱ موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه آورده شده است.

شکل ۱: موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۹

یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از یافته‌های توصیفی پژوهش نشان می‌دهد از ۳۷۹ پرسشنامه توزیع شده در بین سرپرستان خانوار روستاهای بخش مرکزی شهرستان مشگین شهر، بیشترین تعداد پاسخگویان با ۲۰۱ نفر در رده سنی ۳۰-۴۵ سال قرار داشتند که ۵۶/۱ درصد پاسخگویان را شامل می‌گردید. از لحاظ جنسیت ۸۹ درصد مرد و ۱۱ درصد زن بودند. در رابطه با وضعیت تأهل پاسخگویان ۱۲/۸ درصد مجرد و ۸۷/۲ درصد متأهل بودند. در رابطه با میزان تحصیلات می‌توان گفت از بین چهار مقطع تحصیلی در نظر گرفته شده بیشترین تعداد پاسخگویان با ۴۶/۲ درصد (۱۷۷ نفر) دارای تحصیلات سیکل و کمتر بودند و کمترین میزان تحصیلات با ۱۹ نفر (۵ درصد) دارای تحصیلات فوق لیسانس بودند.

نتایج آزمون t تک نمونه‌ای که جهت بررسی میانگین چالش‌های گردشگری روستایی مورد آزمون قرار گرفت نشان می‌دهد که پنج چالش گردشگری روستایی در بخش مرکزی شهرستان مشگین شهر بالاتر از حد متوسط قرار دارد. زیرا میانگین شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، محیطی، کالبدی و مدیریتی بالاتر از عدد ۳ حد مطلوب (عدد ۳ معادل ۶ درصد پاسخگویان) به دست آمده است، از سوی دیگر مقدار t این چهار شاخص نیز مثبت برآورد گردید. میانگین کل شاخص‌های گردشگری نیز ۳/۳۴۴ بوده است، که می‌توان بیان کرد گردشگری روستایی در منطقه مورد مطالعه در سطح متوسطی قرار دارد و با چالش مواجه است (جدول ۳). بنابراین می‌توان گفت از نظر روستائیان سرپرست خانوار، شاخص اجتماعی در سطح مطلوب‌تری نسبت به سایر شاخص‌ها قرار دارد، ولی شاخص اقتصادی دارای میانگینی پایین‌تر از سایر شاخص‌ها بود (جدول ۳).

جدول ۳: نتایج آزمون t تک نمونه‌ای

ارزش تست = ۳				چالش گردشگری
سطح خطا	مقدار آماره t	اختلاف میانگین	میانگین	
۰/۰۰۰	۱۲/۳۲	۰/۴۵	۳/۴۵	اجتماعی
۰/۰۰۰	۵/۲۳	۰/۱۶	۳/۱۶	اقتصادی
۰/۰۰۰	۴/۳۳	۰/۳۷	۳/۳۷	زیست محیطی
۰/۰۰۰	۷/۹۵	۰/۳۳	۳/۴۳	کالبدی
۰/۰۰۰	۴/۷۷	۰/۳۱	۳/۳۱	مدیریتی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

همانگونه که جدول شماره ۴ نشان می‌دهد به ترتیب چالش‌های مشارکت ضعیف مردم محلی در امور توسعه گردشگری، ریسک بالای سرمایه‌گذاری در روستا (بازگشت ضعیف سرمایه)، آلودگی صوتی، کمبود مراکز خرید روستایی، ضعف ساختاری در مورد تبلیغات و اطلاع رسانی، کمبود فضای مناسب برای پارک وسیله نقلیه (پارکینگ)، کمبود مراکز آموزشی برای تربیت نیروی انسانی مورد نیاز، اقامت کوتاه گردشگران روستایی، عدم شناخت دقیق پتانسیل‌های گردشگری روستایی و معرفی

جاذبه‌ها در سطح ملی و بین‌المللی، عدم بکارگیری اصول و روش‌های صحیح برقراری ارتباط با جهانگردان، عدم برنامه‌ریزی مناسب و به جا در سیاست‌های توسعه گردشگری، کیفیت پایین خدمات و امکانات، تردید در علاقه و رغبت جامعه محلی به توسعه گردشگری، عصبانیت، عدم توجه و شکاکیت جامعه میزبان به گردشگران، مشخص نبودن جایگاه گردشگری در اسناد و برنامه‌های توسعه (چالش قانون‌گذاری)، آگاهی کم میزبانان نسبت به نیازها و خواسته‌های گردشگران، اشتغال فصلی و کاذب، آلودگی بصری، ضعف در امر بازاریابی محصولات و تولیدات گردشگری، افزایش نرخ مالیات، عوارض، بیمه و غیره در بخش گردشگری، افزایش جرم و جنایت و ناهنجاری‌ها، نگرانی در پوشش ظاهری روستاییان، بورس بازی قیمت زمین و املاک، عدم آگاهی گردشگران از فرهنگ میزبانان، تغییر در سبک زندگی و ارزش‌های سنتی، ایجاد تفاوت‌های فرهنگی بین مناطق گردشگری، کمبود نیروی انسانی متخصص مورد نیاز، سطح پایین مهارت و دانش جامعه میزبان، ضعف امکانات ارتباطی و حمل و نقلی، ناهماهنگی و تداخل وظایف بخاطر وجود سازمان‌های موازی، عدم آگاهی مردم از پتانسیل‌های محدوده در جهت کسب و کار و مزایای مربوطه، ضعف در حمایت‌های دولتی، عدم توجه به زیباسازی منطقه، عدم حمایت کافی از بخش خصوصی (فقدان تسهیلاتی همچون وام‌های بلندمدت با بهره کم)، فصلی بودن گردشگری (ناشی از شرایط آب و هوایی)، عدم وجود منابع کافی، ضعف مهارت مدیریتی، آلودگی هوا، تغییر کاربری اراضی و فرسایش و صدمات ناشی از آن، پایین بودن سطح درآمد و کیفیت زندگی، عدم تدوین و اجرای یک برنامه جامع و یکپارچه برای توسعه گردشگری، کمبود سازمان‌های مردم‌نهاد در امر گردشگری، نوسان موجود در بازار (نوسان قیمت ارز، تورم و...)، کمبود امکانات اقامتی و پذیرایی، ضعف دسترسی به خدمات و امکانات، تخریب میراث فرهنگی و طبیعی و آلودگی خاک، رتبه‌بندی شده‌اند. لازم بذکر است که این نوع رتبه‌بندی با توجه به مقدار آماره خی دو برابر با ۱/۸۰۶ و سطح خطای کمتر از ۵ درصد (۰/۰۰۰) در سطح آماری ۹۵ درصد معنادار است.

جدول ۴: رتبه‌بندی چالش‌های گردشگری روستاهای بخش مرکزی شهرستان مشگین شهر از نظر سرپرستان خانوارهای روستایی با استفاده از آزمون فریدمن

رتبه	میانگین رتبه‌ای	نماگر/ چالش	رتبه	میانگین رتبه‌ای	نماگر/ چالش
۲۵	۲۳/۴۸	تغییر در سبک زندگی و ارزش‌های سنتی	۱	۳۵/۱۸	مشارکت ضعیف مردم محلی در امور توسعه گردشگری
۲۶	۲۳/۴۵	ایجاد تفاوت‌های فرهنگی بین مناطق گردشگری	۲	۳۲/۲۰	ریسک بالای سرمایه‌گذاری در روستا (بازگشت ضعیف سرمایه)
۲۷	۲۳/۴۳	کمبود نیروی انسانی متخصص مورد نیاز	۳	۳۲/۰۸	آلودگی صوتی
۲۸	۲۳/۴۲	سطح پایین مهارت و دانش جامعه میزبان	۴	۳۰/۵۳	کمبود مراکز خرید روستایی

۲۹	۲۳/۳۷	ضعف امکانات ارتباطی و حمل و نقلی	۵	۳۰/۱۲	ضعف ساختاری در مورد تبلیغات و اطلاع رسانی
۳۰	۲۲/۶۷	ناهماهنگی و تداخل وظایف بخاطر وجود سازمان‌های موازی	۶	۲۹/۴۴	کمبود فضای مناسب برای پارک وسیله نقلیه (پارکینگ)
۳۱	۲۲/۳۷	عدم آگاهی مردم از پتانسیل‌های محدوده در جهت کسب و کار و مزایای مربوطه	۷	۲۸/۷۶	کمبود مراکز آموزشی برای تربیت نیروی انسانی مورد نیاز
۳۲	۲۲/۲۶	ضعف در حمایت‌های دولتی	۸	۲۸/۷۳	اقامت کوتاه گردشگران روستایی
۳۳	۲۲/۲۳	عدم توجه به زیباسازی منطقه	۹	۲۸/۲۶	عدم شناخت دقیق پتانسیل‌های گردشگری روستایی و معرفی جاذبه‌ها در سطح ملی و بین‌المللی
۳۴	۲۲/۰۹	عدم حمایت کافی از بخش خصوصی (فقدان تسهیلاتی همچون وام‌های بلندمدت با بهره کم)	۱۰	۲۷/۸۹	عدم بکارگیری اصول و روش‌های صحیح برقراری ارتباط با جهانگردان
۳۵	۲۲/۰۹	فصلی بودن گردشگری (ناشی از شرایط آب و هوایی)	۱۱	۲۷/۶۳	عدم برنامه‌ریزی مناسب و به جا در سیاست‌های توسعه گردشگری
۳۶	۲۱/۹۲	عدم وجود منابع کافی	۱۲	۲۷/۱۲	کیفیت پایین خدمات و امکانات
۳۷	۲۱/۶۶	ضعف مهارت مدیریتی	۱۳	۲۷/۱۱	تردید در علاقه و رغبت جامعه محلی به توسعه گردشگری
۳۸	۲۱/۳۳	آلودگی هوا	۱۴	۲۷/۱۰	عصبانیت، عدم توجه و شکاکیت جامعه میزبان به گردشگران
۳۹	۲۱/۰۴	تغییر کاربری اراضی و فرسایش و صدمات ناشی از آن	۱۵	۲۶/۷۲	مشخص نبودن جایگاه گردشگری در اسناد و برنامه‌های توسعه (چالش قانون‌گذاری)
۴۰	۲۰/۲۸	پایین بودن سطح درآمد و کیفیت زندگی	۱۶	۲۶/۱۴	آگاهی کم میزبانان نسبت به نیازها و خواسته‌های گردشگران
۴۱	۲۰/۴۶	عدم تدوین و اجرای یک برنامه جامع و یکپارچه برای توسعه گردشگری	۱۷	۲۵/۶۸	اشتغال فصلی و کاذب
۴۲	۱۹/۷۲	کمبود سازمان‌های مردم نهاد در امر گردشگری	۱۸	۲۵/۶۰	آلودگی بصری
۴۳	۱۸/۷۴	نوسان موجود در بازار (نوسان قیمت ارز، تورم و...)	۱۹	۲۴/۹۹	ضعف در امر بازاریابی محصولات و تولیدات گردشگری
۴۴	۱۸/۳۵	کمبود امکانات اقامتی و پذیرایی	۲۰	۲۴/۹۸	افزایش نرخ مالیات، عوارض، بیمه و غیره در بخش گردشگری

۴۵	۱۷/۷۸	ضعف دسترسی به خدمات و امکانات	۲۱	۲۴/۹۶	افزایش جرم و جنایت و ناهنجاری‌ها
۴۶	۱۵/۰۱	تخریب میراث فرهنگی و طبیعی	۲۲	۲۴/۹۴	نگرانی در پوشش ظاهری روستاییان
۴۷	۱۴/۶۲	آلودگی خاک	۲۳	۲۳/۸۸	بورس بازی قیمت زمین و املاک
-	-	-	۲۴	۲۳/۷۵	عدم آگاهی گردشگران از فرهنگ میزبانان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

نتیجه‌گیری

باتوجه به شرایط اقتصادی، گردشگری روستایی یکی از ارزان‌ترین نوع تفریحات و گذران اوقات فراغت محسوب می‌شود. این پژوهش با هدف بررسی چالش‌های توسعه گردشگری روستایی در بخش مرکزی شهرستان مشکین‌شهر انجام شد که جهت تحلیل این موضوع در پنج بعد اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی، کالبدی و محیطی از ۴۷ ناماگر استفاده گردید. نتایج نشان داد، علی‌رغم اینکه در نقاط روستایی بخش مرکزی شهرستان مشکین‌شهر وضعیت مناسب طبیعی و ظرفیت‌های بالقوه‌ای در زمینه گردشگری روستایی وجود دارد، گردشگری روستایی در این منطقه با چالش‌های عمده مدیریتی، اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و محیطی متعددی مواجه است. اولویت‌بندی چالش‌های گردشگری روستایی نشان داد که مشارکت ضعیف مردم محلی در امور گردشگری، ریسک‌پذیر بودن سرمایه‌گذاری، کمبود مراکز خرید، نبود فضای مناسب برای پارک خودرو، عدم تبلیغات و اطلاع‌رسانی، نبود مراکز و فعالیت‌های آموزشی و اقامت کوتاه گردشگران به عنوان مهم‌ترین مشکلات گردشگری در این منطقه شناخته شدند. توجه به چالش‌های اقتصادی و حل مشکلات آن می‌تواند زمینه رشد اقتصادی را در منطقه فراهم آورد. نتایج نشان داد نبود مراکز اقامتی و مراکز خرید در نقاط روستایی بیانگر این است اغلب مبادلات مالی و خریدهای مورد نیاز گردشگران، قبلاً توسط خود آنها از جاهای دیگر فراهم شده است. لذا ایجاد مراکزی جهت رفع نیازهای گردشگران می‌تواند این چالش را نیز برطرف نمود. از دیگر چالش‌های مهم در گردشگری روستایی در منطقه مورد مطالعه تبلیغات و اطلاع‌رسانی صحیح است که جهت رفع این چالش ایجاد یک برنامه منسجم و برنامه‌ریزی شده و ایجاد بروشورهای تبلیغاتی می‌تواند به شناسایی ظرفیت‌های گردشگری منطقه کمک نماید. ناهماهنگی و تداخل وظایف به‌خاطر وجود سازمان‌های موازی، عدم توجه به زیباسازی منطقه، عدم شناخت دقیق پتانسیل‌های گردشگری روستایی و معرفی جاذبه‌ها در سطح ملی و بین‌المللی، عدم تدوین و اجرای یک برنامه جامع و یکپارچه برای توسعه گردشگری، ضعف مهارت مدیریتی، ضعف در حمایت‌های دولتی، مشخص نبودن جایگاه گردشگری در اسناد و برنامه‌های توسعه (چالش قانون‌گذاری)، عدم برنامه‌ریزی مناسب و به جا در سیاست‌های توسعه گردشگری و کمبود سازمان‌های مردم‌نهاد در امر گردشگری، از چالش‌های بعد مدیریتی گردشگری در روستاهای بخش مرکزی شهرستان مشکین‌شهر

محسوب می‌گردند. نتایج نشان داد برای بازدید یک گردشگر از یک مکان مشخص مسیر، برنامه و هدف مشخصی طراحی و برنامه‌ریزی نشده است و بیشتر گردشگرانی که به این نقاط روستایی سفر می‌کنند، به صورت شانسی از نقاط مختلف این منطقه صورت‌گزر می‌کنند. در همین راستا وجود راهنماهایی از مردم محلی جهت معرفی جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی به گردشگران به‌طور مشخص می‌تواند در معرفی و شناسایی نقاط گردشگری مفید باشد تا از این طریق هم ضمن معرفی جاذبه زمینه درآمدزایی برای منطقه نیز فراهم گردد.

تمام موارد ذکر شده از چالش‌های گردشگری روستایی است که هر یک از آنها می‌تواند مشکلی جدی بر سر راه رشد و توسعه گردشگری ایجاد نماید. گسترش گردشگری در هر جامعه‌ای مستلزم از بین رفتن این چالش‌ها می‌باشد و لازمه رفع این چالش‌ها همکاری و تعاون ارگان‌های وابسته به صنعت گردشگری است. در صورت توجه کافی به گردشگری روستایی، دستیابی به توسعه پایدار روستایی نیز محقق می‌شود. زیرا توسعه گردشگری روستایی و رفع چالش‌های آن زمینه فقرزدایی، کاهش مهاجرت، ایجاد اشتغال، توسعه صنایع دستی، مشارکت مردم، ایجاد مراکز خرید و اقامتی در نقاط روستایی، بالارفتن سطح کیفیت زندگی و بسیاری از موارد دیگر را کاهش می‌دهد. در واقع توسعه گردشگری در مناطق روستایی با هدف کاهش دادن چالش‌ها و تنگناهای شغلی، ایجاد انگیزه توسعه و در انتها برای رضایت گردشگران صورت می‌پذیرد و با تضمین فعالیت‌های سودآور در مناطق روستایی در کاوش مسیرهایی جهت کاهش مهاجرت روستا به شهر و حتی مهاجرت معکوس و در ادامه توسعه اقتصادی و اجتماعی و کالبدی روستا، است. این رویکرد به عنوان مهمترین راه جهت بازسازی اقتصاد روستاها است. که می‌تواند افزایش مهاجرت‌ها، افول کشاورزی، روند روز افزون تخریب روستا و... را از طریق ایجاد فعالیت‌های مکمل و متحول کردن روستاهای دارای توان و استعداد طبیعی و انسانی را پایان دهد. نتایج حاصل از یافته‌های این پژوهش با نتایج حاصله از مطالعات عرب‌امیری و همکاران، ۱۳۹۴؛ موحدی و همکاران، ۱۳۹۵؛ نصرتی ناهوک و گرگیچ، ۱۳۹۶؛ احسانی‌فر و همکاران، ۱۳۹۸ که نبود و یا کمبود قانون، تخصیص وظیفه و تعریف مسئولیت برای سازمان‌های مربوطه، وجود مشکلات مدیریتی زیرساختی، مشکلات اطلاع‌رسانی و تبلیغاتی، عدم سرمایه‌گذاری مناسب و ضعف در مدیریت، ناکارآمدی فرآیند هدایت سرمایه‌گذاران و کارآفرینان در حوزه گردشگری روستایی و کمبود امکانات زیرساختی در روستاها را از مهمترین چالش‌های حوزه گردشگری می‌دانند همخوانی دارد.

منابع و مآخذ:

۱. احسانی‌فر، ت.، شاهمرادی، م.، شهبازی، س.، رستمی، ف. ۱۳۹۸. تحلیل کیفی چالش‌های گردشگری روستایی در استان کرمانشاه. پژوهش‌های روستایی، ۱۰: ۵۶۸-۵۸۱.
۲. اسلامی‌تبار، ش.، لامع، ا. ۱۳۹۹. چالش‌های اخلاقی و حقوقی گردشگری سلامت. پژوهش‌نامه حلال، ۳(۱): ۶۴-۷۶.
۳. بیات، ن.، بدری، س. ۱۳۹۷. بخش‌بندی بازار گردشگری در نواحی روستایی با تأکید بر عوامل انگیزشی، مورد مطالعه: حوضه آبریز رودخانه کلان ملایر. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۸(۴۹): ۱۶۷-۱۸۶.
۴. حسینی‌پور، ک. ۱۳۹۷. تبیین فرصت‌ها و چالش‌های گردشگری استان گیلان. سومین همایش بین‌المللی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پاک. همدان، ۱۴ دی. ۱۸-۱.
۵. حیدری ساریان، و.، ملکی، ا. ۱۳۹۴. بررسی اثرات اقتصادی، اجتماعی و روان‌شناختی گردشگری بر توسعه مناطق روستایی شهرستان مشگین‌شهر، مطالعه موردی دهستان لاهرود. فضای گردشگری، ۴(۱۶): ۳۵-۵۰.
۶. حیدری، ع.، ثمری، د.، موسی‌خانی، م.، بیشمی، ب. ۱۳۹۹. چالش‌های بین‌المللی‌سازی کسب و کارهای گردشگری کشاورزی در ایران. گردشگری و توسعه، ۱۰(۲): ۱۲۹-۱۱۳.
۷. دهقان‌فرد، س.، قاسمی‌زاد، ع. ۱۳۹۶. مشکلات توسعه صنعت گردشگری استان ساحلی بوشهر و ارائه راهکارهای مناسب. فصلنامه گردشگری و توسعه، ۱: ۱۷۸-۱۹۴.
۸. رکن‌الدین‌افتخاری، ع.، بدری، س.، سجاسی‌قیداری، ح. ۱۳۹۰. بنیان‌های نظریه‌ای برنامه‌ریزی کالبدی مناطق روستایی. چاپ اول. انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی. ۳۵۲ صفحه.
۹. زمانی‌فراهانی، ه. ۱۳۹۲. شناخت صنعت جهانگردی ایران و جهان. چاپ اول. انتشارات زهد. ۶۱۶ صفحه.
۱۰. سجاسی‌قیداری، ح.، صادقلو، ط.، محمودی، ح. ۱۳۹۸. رتبه‌بندی روستاها براساس شاخص‌های زیست‌پذیری مطالعه موردی: دهستان نظام آباد شهرستان آزادشهر. پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۵۱(۱): ۱۴۴-۱۲۹.
۱۱. عرب‌امیری، ص.، تازیک، ف.، خادم‌فر، م.، عرب‌امیری، و. ۱۳۹۴. نقش گردشگری در توسعه‌ی پایدار و چالش‌های پیش‌رو. همایش ملی جایگاه علوم گردشگری در آمایش سرزمین و توسعه منطقه‌ای با تأکید بر استان گلستان، گرگان، ۴ مهر. ۱۳-۱.
۱۲. علی‌اکبری، ا.، کاظمی، س.، یاری، م. ۱۳۹۷. برنامه‌ریزی راهبردی گردشگری فرهنگی شهر سنجند با بهره‌گیری از تکنیک Meta Sowl. جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۹(۱): ۳۰۶-۲۸۱.
۱۳. کاظمی، م. ۱۳۹۲. مدیریت گردشگری. چاپ هفتم. انتشارات سمت. ۲۸۲ صفحه.
۱۴. مرکز آمار ایران. ۱۳۹۵. فرهنگ آبادی‌های شهرستان مشگین‌شهر.
۱۵. موحدی، ر.، ایزدی، ن.، علی‌آبادی، و. ۱۳۹۵. تحلیل موانع توسعه گردشگری روستایی (مورد مطالعه: روستای فش، شهرستان کنگاور، استان کرمانشاه). نشریه مطالعات اجتماعی گردشگری،

۸: ۹۹-۱۲۶.

۱۶. نصرتی ناهوک، م.، گرگیچ، م. ۱۳۹۶. فرصت‌ها و چالش‌های آینده صنعت گردشگری و توریسم در ایران. کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد، توانمندی صنعت جهانگردی در توسعه، مشهد، ۱۵ شهریور. ۱-۹.
۱۷. واعظی، ر.، چگین، م.، اصلی‌پور، ح. ۱۳۹۷. چالش‌های سیاست‌گذاری در حوزه گردشگری سلامت ایران. مدیریت گردشگری، ۴۱: ۱-۴۰.
۱۸. یاری حصار، ا.، باختر، س. ۱۳۹۵. ارزیابی شاخص‌های گردشگری پایدار روستایی از منظر جامعه محلی و گردشگران، مورد مطالعه: شهرستان نیر. برنامه‌ریزی منطقه‌ای مرودشت، ۶(۲۲): ۱۳۴-۱۲۱.

19. Hwang, J., S. Lee. 2015. The effect of the rural tourism policy on non-farm income in South Korea. *Tourism Management*, 46: 501-513.
20. Lewis, C., Nelson, K., Black, R. 2020. Moving Millennials out of the too hard basket: Exploring the challenges of attracting Millennial tourists to rural destinations. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 46: 96-103.
21. Qiu, S. (Charles), Cai, L., Lehto, X., Huang, Z. Joy, Gordon, S., Gartner, W. 2018. Reliving self-presentational concerns in rural tourism. *Annals of Tourism Research*, 74: 56-67.
22. Rosalina, P.D., Dupre, K., Wang, Y. 2021. Rural tourism: A systematic literature review on definitions and challenges. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 47: 134-149.
23. Shen, S., Wang, H., Quan, Q., Xu, J. 2019. Rurality and rural tourism development in China. *Tourism Management Perspectives*, 30: 98-106.
24. Torres-Delgado, A- Saarinen, J. 2014. Using indicators to assess sustainable tourism development: a review. *Tourism Geographies: An International Journal of Tourism Space, Place and Environment*, 16(1): 31-47.